

*Memoria
tăranului
român*

Într-un număr anterior al revistei (nr. 14) am vorbit despre deportarea șvabilor din Banat (documentar semnat de William Totok). Aceștia însă au fost dislocați cel puțin în țară, în Bărăgan, și nu înstrăinați.

De data aceasta vom vorbi despre deportarea în URSS a sașilor. Vorbim de ei la această rubrică, fiindcă în marea lor majoritate au fost țărani. Și, chiar dacă sunt de naționalitate germană, noi îi socotim tot țărani români. Cum s-au socotit și ei mereu. Fiindcă aici, în România, și-au dus ei viața.

În cele ce urmează, cititorii vor da față cu mărturii directe ale unora din cei care, străbătând calvarul deportării, au reușit – numai Dumnezeu știe cum – să supraviețuiască. Ba chiar să-și mai și revadă locul din care au fost smulși de mâna necruțătoare a comuniștilor, ruși și români.

Toate mărturiile pe care le publicăm acum sunt ale unor oameni care mai locuiesc azi în comuna Saschiz, la 20 de km depărtare de Sighișoara. Nici ei nu mai arată acum ca atunci când au fost smulși de la casele lor și nici satul nu mai e același. Cândva înfloritoare, comuna Saschiz, pe atunci așezare tipic săsească cu o populație aproape în exclusivitate germană, arată azi mutilată ca toate lucrurile care au trecut prin „binefacerile comunismului“. Astăzi, în această comună numărul sașilor nici nu depășește cifra o sută. În rest, puțini români și mulți țigani. Dar țigani mai altfel decât prin alte locuri, adică oameni cu frica lui Dumnezeu. E și de înțeles, fiindcă totdeauna contactul cu acești germani, locuitori de secole pe pământul României, a fost benefic pentru oricare aproape al lor, român sau neromân.

Deportarea lor nu le-a produs numai lor suferință, ci și nouă, românilor. Dacă deportarea lor poate fi pusă pe seama sovieticilor, nu e mai puțin adevărat că responsabilitatea acestei crime cade și asupra autorităților comuniste românești. Istoria României din ultimii 50 de ani nu va putea să facă niciodată abstracție de o astfel de crimă. Ea va rămâne mereu o pată neagră, de neșters, pe obrazul țării noastre. Cum tot o pată neagră, acuzatoare, va rămâne și deportarea evreilor dincolo de Nistru sub influența altui regim nefast, hitlerismul.

În neputință azi să mai reparăm ceva, socotim că e de datoria noastră să nu ne ferim să le consemnăm. În ideea ca niciodată astfel de odioase crime să nu se mai petreacă. Nici la noi și nici în alte locuri.

DEPORTĂRILE SAȘILOR DIN ROMÂNIA

Smulgerea din sânul familiei

SARA THEIL

Era în ianuarie 1945, pe ziua de 15. Au venit acasă cu o listă de la Sfat un jandarm cu un militar rus și un român în civil. Au venit să ne ia pe sași, că rușii au cerut muncitori din România, și românii ne-au dat pe noi pe 5 ani, să îndreptăm ce-a stricat războiul în Rusia. Au luat oameni de la 19 la 45 de ani. Dar erau în sat și bărbați care veniseră din concentrare și mulți din ei s-au ascuns. În locul lor au luat femei, chiar dacă lăseau 4 copii mici acasă, sau băieți de 16 ani. Dar trebuia să le iasă lor la număr. Ne-au dus la Sighișoara în mașini mari cu prelată și ne păzeau rușii. Luasem cu mine ceva haine și mâncare. Ne-au dus în vagoane de vite și ne-au încuiat. Eram 45 în vagonul nostru. Eram așa de îndesați că nu ne puteam întoarce nici pe-o parte nici pe alta. Un bărbat a făcut cu o secure mică o gaură în vagon, că n-aveam WC. Ușa nu s-a mai deschis până n-am trecut dincolo de graniță.

DOROTHEEA GUTOVSKI

Era noapte când au venit rușii și au căutat peste tot în case și în curți. Era frig foarte mare. S-a știut imediat pentru ce au venit, ca să ne ia pe toți sașii să ne ducă în Siberia. Am fugit toți din casă. Tata a căzut pe jos de supărare. Era și bolnav. Eu am stat o noapte ascunsă la o femeie bătrână, a vrut să mă ascundă, că zicea că aici nu te caută nimeni, dar eu nu am vrut. Și am aflat că o să-l ia și pe fratele meu și atunci am ieșit din ascunziș. Ne-au spus să luăm cu noi haine și mâncare, altceva nimic. Am lăsat acasă vitele și tot ce aveam. La gară m-a despărțit de fratele meu. Era jale mare.

ANDREI ZIKELI

Era ora 4 dimineața când rușii au bătut la noi la poartă. Mi s-

a spus ca într-o oră să fiu echipat, cu hrană și îmbrăcăminte groasă, de iarnă. Mi-am pregătit o bucată de slănină, carne friptă, pâine și haine și m-am dus la școala săsească. Acolo, în sală, eram mulți bărbați, femei, fete. Femeile plângeau. Șeful postului de jandarmi m-a întrebat ce caut eu acolo. Păi, am zis, am fost pus pe listă. El a zis du-te acasă. Am vrut să plec, dar rușii nu m-au lăsat. În curtea școlii ne păzeau români și țigani cu furci și cu bâte, de parcă eram niște criminali; ni s-a făcut percheziție la toți. Rușii mi-au luat mașina de tuns, o foarfecă și un briceag. După aia ne-au dus la gară, la Sighișoara, în vagoane de animale care aveau priciuri suprapuse și în mare murdărie. Ne-au separat, femeile într-o parte, bărbații în alta. A trebuit să facem o gaură în podeaua vagonului pentru WC. Până în Rusia, timp de două săptămâni, nu s-a mai deschis vagonul. Am mers așa, fără mâncare, că se terminase. Stăteam mult prin gări. A fost tare rău.

SARA SIFT

În vagonul meu erau cca 100 de oameni. Nu toată lumea își luase haine groase sau pături. Era groaznic. Drumul până în Rusia a fost foarte lung.

SARA KLEMENS

Când au venit la noi, eu m-am ascuns, ca să nu mă ia și am stat pitulată în șură, sub acoperiș, la bunicul meu acasă. Dar a venit mama și a zis că îl vor pe băiatul cel mare, fratele meu. Când am auzit asta, am ieșit, că mă gândeam să nu-l ia pe tata sau pe mama. De acasă m-au dus niște premilitari la școala germană din Saschiz. Când ne-au urcat în mașină să ne ducă la Sighișoara, au venit rușii. Erau soldați ruși care ne-au dus așa cu trenul până în Donbas. Drum lung. Eu am avut ceva mâncare, dar se terminase. În Rusia, în unele gări am mai primit mâncare de la ruși. Ne dădeau apă cu niște gogonele verzi și ceva arpacaș.

DOROTHEEA HERTEL

Pe mine m-au luat de aici, din Saschiz, dar pe fratele meu, care era la premilitară la Chitila, l-au luat chiar de acolo și l-au dus direct în Rusia.

Cu o seară înainte de-a mă lua, tata fusese plecat cu caii până la Sibiu. El a fost prins acolo, cu alți sași, din alte comune. Dar l-au lăsat să vină acasă, că era mai bătrân decât aveau ei nevoie la lucru. Când a venit tata acasă, eu și cu mama dormeam. Și tata ne-a trezit și a spus: „De ce v-ați culcat

devreme, că mâine dimineată o să vină să te ia pe tine ca să te ducă-n Rusia." Tata a zis că vrea să mă ascundă. Aveam în fundul grădinii o groapă unde ascunsesem ceva mobilă, când au venit rușii în țară. M-au băgat acolo. Și au venit să mă ia și au zis că dacă nu mă duc eu îi iau pe tata și pe mama. Atunci am ieșit afară. Am pus într-un rucsac ceva haine și mâncare și am mers în coloană până la biserică. Apoi ne-au dus la școală, unde era o comisie de doctori. Dar nu s-au prea uitat la noi. Doar mamele cu copiii de țâță au rămas acasă. Apoi ne-au dus la Sighișoara și ne-au băgat într-un tren de marfă. În vagonul meu era și o sobă și ceva lemne. Trenul a plecat spre Brașov. În gara Mizil ne-au dat jos pentru apă. La Râmnicu Sărat am schimbat trenul. Din comuna Saschiz eram 95 de femei și bărbați. La Bacău am stat trei zile și trei nopți că liniile erau ocupate de trenuri care tot veneau și se duceau în Rusia. Mai departe, ne-au mai dat o dată drumul afară și apoi deloc. A fost greu drumul, un chin.

Viata și moartea în lagărele comuniste

SARA THEIL

S-a oprit trenul și ne-au dat jos. Am aflat repede că locul se numea Donbas. Ne-au dus la o casă mare, de zid. Camerele erau pline de priciuri, dar nu erau gata. Într-o altă casă de lemn, alături, erau prizonieri de război, nemți și români. Erau foarte slăbiți, fără putere. Puteam vorbi cu ei. Eram toți într-un lagăr înconjurat cu sârmă ghimpată și păzit în patru colțuri.

A doua zi ne-au dat niște fețe de saltele murdare și au zis să mergem la un colhoz din apropiere să le umplem cu paie. Cei care lucrau în mină primeau galoși și salopete, dar nouă nu ne-au dat de la început. O lună și ceva am fost într-o grupă care trebuia să meargă la colhoz, să aducă alimente. Până la colhoz trăgeam un butoi de motorină. La colhoz era o groapă de siloz și de acolo scoteam cu furca varză tocată în groapă și gogonele. Asta era pentru mâncarea noastră. Le aduceam la cantina noastră din lagăr. Erau aruncate în niște cazane și fierbeau. Nu aveam ulei. Uleiul îl mâncau ofițerii și comandanții care ne păzeau. După aia m-au băgat în mină, la împins vagoanele cu cărbuni. Le împingeam cu spatele. Aveau 500 și 800 de kilograme. Era

tare greu. Timp de doi ani am mai lucrat la aducerea de lemne în galerii. Lemnele erau de stejar și erau foarte grele. Mi-au apăsât ficatul. Galeria avea vreo 80 de metri și eu trebuia să arunc 15 lemne, asta era norma mea. Mă urcam sus și luam un lemn în spinare și mă târam cu el în mină. Nu puteam să merg drept, ci doar pe coate și pe genunchi.

După doi ani ne-au mutat într-un lagăr mai mare. Era prin 47, iunie-iulie. Acolo primeam o cartelă pe care o plăteam din munca mea zilnică. Eu aș fi cumpărat numai pâine, fără mâncare, dar nu ne dădeau voie. Era acolo un fel de magazin unde veneau și conserve, dar scumpe de tot, 21 de ruble cutia. Dar cine putea să le cumpere? Mâncarea bună pleca la ofițeri. La început eu mai aveam de acasă ceva haine și am tot vândut din ele, ca să am de mâncare. Am mai cumpărat așa câte un litru de lapte, rar, la o lună. Sau un pahar de făină de mălai, pentru o măămăligă. Tare greu am dus-o cu mâncarea.

Ne-au spus că putem să scriem acasă, dar nu mult. Una din noi a descoperit că scrisorile noastre ajungeau la coșul cu hârtii. Eu am avut odată adresa unei rusoaice cu care lucram și pe adresa ei am scris scrisoarea și cam în două săptămâni am primit răspuns. De două ori am scris așa. Dar nu era voie.

Rușii s-au purtat bine cu noi, mai bine ca românii, când ne-au luat din Saschiz. Ei s-au purtat ca dușmani și doar nu le făcusem nimic rău, n-am fost nici partizani, cum erau mulți pe la noi, și nu i-am contrazis cu nimic.

În Rusia, cât am stat acolo, era tare greu cu mâncarea. O duceau rău și rușii care trăiau prin împrejurimi și nu erau ca noi, deportați. Într-o zi, când am avut liber de la mină, m-am dus în apropiere, unde se făcea o casă, cu o prietenă a mea. Am mestecat acolo cu picioarele lut și paie ca să facem cărămizi. Îi călcam desculțe. După o zi de muncă ne-au plătit cu mâncare, lapte cu măămăligă. Ofițerii și soldații care ne păzeau primeau aceeași pâine ca noi, dar mai multă. Era o pâine foarte proastă, de secară, udă ca măămăliga. Dacă o scăpai pe jos rămânea lipită de pământ. Cu pâinea asta ne-am mai ținut.

La început ne păzeau soldații, dar pe urmă, când au văzut că ne purtăm bine, ne-au mai dat drumul. Unde era să fugim? Au fost doi care au fugit. Ei lucrau la reparat de drumuri și au câștigat bine. Au aranjat să fugă peste Prut. Granița au trecut-o clandestin și s-au dus la români, că au crezut că o să fie primiți bine. Dar românii i-au băgat în închisoare. Dacă fugea cineva, nu mai ieșeam la lucru nici unul un timp, apoi iar se linișteau lucrurile și ne trimiteau la lucru.

Foamea, asta ne omora pe-acolo. După 45 n-au mai fost

cartele în Rusia și era mare aglomerație la acele magazine, cu bătaie. Mai mergeam câte o dată la piața din sat, unde puteam să cumpărăm puțin ulei și făină ca să facem rântaș cu doi, trei cartofi pe care îi furasem de pe câmp, făceam o ciorbă. O dată pe săptămână mâncam de ne săturam. După primii doi ani eram tare slăbită. Am pierdut și menstruația. Am avut și puroi în burtă, apoi multe furuncule pe picioare. Dacă ne îmbolnăveam, nu erau medicamente.

Tare greu a fost în mină. Lucrau acolo cam trei mii de oameni și în fiecare zi era câte un accident. O femeie care avea în țară patru copii, o femeie din Măieruș, a fost zdrobită de un vagonet. Au adus-o în lagăr în camera noastră, dar ce să-i faci, a murit. O altă femeie nu a auzit când venea vagonetul și i-a tăiat piciorul de sus, alta era într-un vagonet care a sărit de pe linie și i-au trecut roțile peste mână și i-au tăiat-o. Prietena mea cea mai bună a avut aprindere de plămâni și eu n-am avut ce să-i dau. Era așa de slabă că nu i se acopereau dinții. Dar a rezistat și pe urmă au trimis-o la colhoz. În toamnă au trimis-o în țară, dar în țară n-au mai primit-o și au trimis-o în Germania, în Germania Democratică. Pe drum ea s-a îmbolnăvit și în Germania aia era sărăcie mare și am aflat după aia că a murit acolo. O altă prietenă a mea a murit de tifos. Eu am avut zile și m-am întors iar în Saschiz.

DOROTHEEA GUTOVSKI

Pe drum, când am intrat în Rusia, de la trenul nostru se tot desprindeau vagoane și le lăsau acolo și trenul nostru mergea mai departe. Eu mă gândeam la fratele meu, dar vagonul lui a rămas în urmă. Vagonul cu mine l-au dus până la Răznoi, noi ziceam Răznaia. Au fost ultimele vagoane. Am lucrat acolo la Răznoi, împreună cu prizonieri, la niște șosele stricate. Armata exploda un deal cu dinamită până l-a făcut praf. Noi trebuia să așezăm pietrele mari. Era tare frig. Când ni se dădea un scurt timp de repaos, noi fetele ne adunam roată, ca să ne ținem de cald și ne împingeam una într-alta. O prietenă a mea a zis: simt acum că-mi îngheață inima. Eu am râs și am spus: vai, dacă ne îngheață inima, atunci suntem gata. Luam pietrele cu mâna și le așezam în mai multe locuri. Ne-au dat câte un topor mare, de 5 kilograme, cu care să sfărâmăm pietrele mai mari în bucăți mai mici, cu care ei pavau străzile lor. Nu pot să spun că paznicii au fost răi cu mine, nu m-au bătut.

După un timp m-au luat de acolo și m-au adus într-un alt lagăr, mai încoace, la Hancionkova. Am aflat că fratele meu era la Buroz, un lagăr mai mic. A aflat și el de mine, s-a cerut și el la

Hancionkova și am rămas împreună.

Am mai fost și într-un alt lagăr, unde m-au băgat în mina de cărbuni. Eu am fost sănătoasă când am plecat din România, de-aia m-au și dus la mina de cărbuni. Acolo însă am răcit rău, căci curgea apă de uda salopeta până ajungea apa în galoși. Veneam înghețată de la lucru de bocăneau pantalonii între picioare când mergeam. Tare era greu să lucrezi la două sute de metri sub pământ. Mâncarea era proastă de tot, primeam ciorbă de caș, ciorbă de castraveți murați, de arpacaș și uneori ne dădeau pești mici sărați pe care îi puneam pe plită. Femeile mâncau mai puțin, dar bărbații mâncau mult și beau apă multă și unii s-au îmbolnăvit, aveau picioarele umflate și mulți au murit. M-am îmbolnăvit și eu, de era să mor. Am fost dusă la spital. Era acolo un doctor rus tânăr care făcuse școala în Germania. Bun doctor. Și bun la suflet. M-a întrebat dacă a fost sora să-mi facă injecții. Nu fusese. Și el a luat atunci gamela unde era siringa și acele de injecții și s-a dus la bucătărie și le-a fiert și a venit la miezul nopții să-mi facă injecții.

După ce m-am făcut bine m-au trimis și în alte locuri la muncă, la colhoz, la fabrica de prefabricate pentru construcții. Am lucrat la un cuptor unde se uscau prefabricatele. Piesele erau mari, greu de ridicat. Fetele aveau câte o tablă de gât pe care puneau cărămizile și mi le aduceau mie, la cuptor. Eu le așezam în cuptor, închideam ușile și dădeam foc ca să se usuze.

Am mai fost și în altă parte, la Nijnakrimka, unde căram în vagonete *șlipă*, adică mortar. Îl duceam la zidar cu gălețile. Iarna făceam foc lângă vagonet să nu înghețe mortarul. Dar primăvara tot mortarul cădea jos, că era deja înghețat când îl aruncau zidarii pe zid.

Am învățat acolo și rusește, că ne scriau rusoaicele pe nisip cum se spune aia, cum se spune ailaltă, și așa am învățat. Fratele meu a învățat mai repede, în vreo două luni, și după ce a venit acolo a fost *tălmaci*, adică traducea dintr-o limbă în alta.

Am mai lucrat un timp la croitorie, la femeile de ofițeri. Eram cu încă două fete. Făceam rochițe, bluze, fuste, de toate. Apoi m-am îmbolnăvit tare, am avut *pleuritis* și am stat mult la infirmerie în lagăr. Când am fost un pic mai bine m-au pus pe lista de transport ca să mă trimită la mină de cărbuni. Mina era departe de lagăr, drumul era tot apă și zăpadă. Pentru mină ne-au dat pantaloni, bluză și galoși. Mâncarea era foarte proastă, tot gogonele sărate, sau varză acră. La un cazan mare dacă puneau o litră de ulei, nici nu se vedea. Să facă un răntaș, ceva, asta nu. Puneau apă, făceau un terci și gata. Eram flămânzi ca lupii. Lucram toată săptămâna în ture și tot a 7- a zi eram liberi,

dar era doar o vorbă, că tot ne duceau la lucru prin alte părți. Nu ne dădeau voie să scriem acasă. Numai în al doilea an ne-au dat voie. Cât am stat eu acolo, 4 ani și jumătate, o singură scrisoare am primit de-acasă. Dacă se îmbolnăvea cineva îți dădea un singur fel de medicament, tabletă sau praf, orice boală aveai.

Tare greu a fost acolo și ce iarnă grea. Când s-au schimbat banii la ruși, în noiembrie 1947, ne-au dat și nouă bani, că la cantină noi plăteam mâncarea. Ne dăduseră voie să ieșim din lagăr, să ne ducem la piață, la bazar. Dar nu prea aveam ce cumpăra, că rușii erau mai săraci ca noi. În lagăr se gătea de trei ori pe zi, dar rușii care se zicea că sunt liberi nu aveau nimic, numai cine lucra avea ceva. Dar o mamă, un tată bătrân nu primea nimic.

SARA SIFT

Când am ajuns în Rusia eu am avut un mare noroc. Chiar în prima zi, m-am întâlnit în curte cu un om și l-am auzit vorbind românește. Mi-a spus că e prizonier și a învățat și rusește, așa că a venit la noi ca tălmăci. L-am rugat să mă ajute că sunt o fată săracă și am avut serviciul la grădinița de copii din Saschiz și nu sunt obișnuită cu munca grea. El mi-a spus că mâine o să vină o comisie, dar să nu spun că am vorbit cu el. Era un om inteligent și bun și datorită lui am avut noroc. Am fost trecută pe listă ca muncitoare categoria a III- a, adică nu la muncă grea. Dar aveam și mâncare mai puțină, aveam talonul de categoria a III-a și primeam o jumătate de kilogram de pâine pe zi, proastă, grea, necoaptă. Trebuia să fac curat în lagăr. Munca nu era prea grea și nu pot să mă plâng de ruși, s-au purtat frumos.

Într-o zi comandantul mi-a spus: „Hai s-o salvăm pe micuța asta și s-o trimitem la colhoz.“ Mi-era frică ce va fi acolo. Eu nu eram obișnuită să muncesc la câmp. M-a ajutat o prietenă foarte mult, dar comandantul rus și-a dat seama că prietena mea trebuia să facă muncă dublă. Acolo oamenii tocău siloz pentru vite, dar foarte primitiv, fără mașini, aveau o groapă de 4 metri adâncime. La un moment dat a venit un om cu un taur enorm. Întâi m-a băgat pe mine în groapă cu o scară. Apoi a băgat și taurul ca să calce silozul. La început mi-a fost frică. Taurul se numea Mișa. Mi-a dat și un bici, dar nu l-am folosit că mi-era frică. Animalul era foarte liniștit. Când taurul nu mai vroia, îl lăsam să plece. Dar îl bătea un rus și-l aducea înapoi. În nas avea o verigă și seara îl duceam la grajd. Acolo primeam o jumătate de litru de lapte, ceea ce era foarte mult pentru mine.

Când s-a terminat acolo, comandantul mi-a spus să stau

acasă. Dar a doua zi m-a trimis pe miriște cu 26 de porci, să-i păzesc. Am alergat toată ziua după ei. Nu mai aveam bocanci, mi se furaseră, și eram desculță. Seara am venit plângând, cu picioarele zgâriate, îmi curgea sânge. Rusul mi-a spus să stau acasă. Eram tare speriată că nu știam ce-o să mă aștepte. M-a luat după aia și m-a dus la două grajduri mari de porci, unde erau scroafe de prăsilă. M-a pus paznic de noapte, de la 6 seara la 6 dimineața. Dacă o scroafă făta purcei trebuia să-i pun într-o ladă. Cam la trei ore trebuia să-i duc la scroafă ca să sugă. Dar scroafele – să mă mănânce, că nu mă cunoșteau. Cu timpul s-au obișnuit cu mine. Nu mai mi-era atât de greu. Și rusul a spus să fiu mulțumită, că asta era o muncă ușoară. Așa am stat aproape toată vara și toată iarna, având grijă de purcei. Mâncarea era puțină și nu prea bună. Ciorbă de varză tot timpul, și vara și iarna. Eu, fiindcă am fost categoria a III-a, nu primeam felul doi, care era o lingură de cașă. Cineva a spus că americanii au dat sovieticilor praf de ouă. Alții au primit câte o lingură, dar eu nu am primit.

Când a fost ziua lui Stalin, toată lumea se gândea la o mâncare mai bună, dar trebuia făcută norma dublă. Mi-a fost bine la colhoz. Mâncam din mâncarea de la porci și noaptea mă mai duceam pe câmp și smulgeam morcovi și mai mâncam. Acolo m-am mai îndreptat, nu mai eram așa slabă.

A venit însă ordin să plec la mină. Am fost foarte speriată, că nu aveam îmbrăcăminte. Dar m-a ajutat Dumnezeu, fiindcă am fost foarte credincioasă. A venit la mine un rus și-a zis: hai cu mine și dacă ai o prietenă cheam-o și pe ea. Aveam o prietenă de la Sighișoara, Ani. Rusul ne-a dus la uzină, unde se foloseau cărbuni. Noi luam cărbunii cu o targă și-i duceam la uzină. Am muncit bine și rusul spunea: mai încet, mai încet, nu vă grăbiți. Eram foarte bucuroase că n-a trebuit să intrăm în mină.

Rușii s-au purtat frumos, depindea și de noi cum ne purtam. Pe unii i-au bătut, dar pe mine nu m-a bătut nimeni. Ofițerul nostru era un om bun. Îmi spunea mereu că o să ajung acasă. Când a fost un transport cu bolnavi, el mi-a spus: ce să fac cu tine, că în transport sunt oameni bolnavi, pe moarte, și tu arăți bine. M-a trecut însă și pe mine pe listă ca să mă prezinte la comisie. Când a venit comisia, el mi-a spus să nu stau în primul rând, să nu stau dreaptă și să mă leg cu baticul, ca rusoaicele. Comisia a trecut în fugă și nu m-a observat și așa am trecut. Nu eram eu prea sănătoasă, sufeream cu rinichii.

Abia ajunsă acasă, am făcut malarie. Dacă mă prindea boala în Rusia, nu mai îmi vedeam casa.

SARA KLEMENS

Când am ajuns în Rusia, am văzut lagărul care era numai ziduri. Paturi nu erau. Le lucrau atunci niște meșteri din scânduri verzi și erau umede și reci. A doua zi ne-au trimis la un colhoz să aducem paie pentru saltele. Unii au lucrat întâi la o grădinărie, ne păzea armata, nu ne era frică. Noi n-am avut probleme cu rușii, să ne bată sau ceva, nu. Erau oameni buni. Cel mai rău a fost când ne-au luat de-acasă. Eu am fost luată împreună cu fratele meu și un timp am fost împreună. Apoi ne-au despărțit. Eu am lucrat mult timp la construcții, unde am slăbit de eram numai piele și os. După ce terminam munca la construcții mai mergeam în sat la ruși la săpat la grădină. Ei ne dădeau mâncare pentru asta și mai plecam de-acolo cu ceva făină de mălai. Rușii aveau foarte puțin de mâncare, dar ne dădeau din puținul lor. Am răbdat în Rusia așa foame, cât nu doresc la dușmanul ăi mai mare.

Am lucrat și în mină trei ani de zile. Acolo am răbdat mult de frig. Lucram la vagoanele care ieșeau cu cărbuni afară. Au murit mulți aici, în gangul pe unde se scotea cărbunele, că dădea câte un vagonet peste ei.

Au murit mulți de tifos în Rusia. Numai de aici, de pe strada noastră, din Saschiz, au murit 9 oameni.

DOROTHEEA SCHEEL

Eu am stat în Rusia 5 ani. Am lucrat 4 ani în mină și 11 luni la colhoz. Era tare greu în mină. Lucram 8 ore. Câte o dată veneau de la birou și ne trimiteau acasă ca să venim la prânz înapoi. Eu am înjurat o dată că de ce ne spune la ora 8 să plecăm și să venim iar la 12. Și n-am vrut să mă mai întorc la mină. De la lagăr la mină erau trei kilometri de mers pe jos. Era o mină rea, curgea apa din tavan într-una, de nu rămânea nici o ață uscată. Și mâncarea era foarte proastă. Apă, gogonele și arpacaș negru. Nu-i de mirare, că nici rușii nu aveau ce să mănânce. Ei erau oameni liberi, dar i-am văzut cum stăteau la pâine la rând, câte trei, patru sute de oameni. Se împingeau, se înjurau și dacă unul cădea nu se mai scula de-acolo. Noi, care lucram în mină, nu trebuia să stăm la coadă, primeam aceeași pâine ca și rușii, un kilogram, dar dacă strângeai pâinea în mână nu mai rămânea nimic din ea, fiindcă curgea apă, că nu era coaptă. Era parcă un aluat încălzit și scos afară repede, ca pâinea să rămână grea, să iasă la kilogram. Rușii își mai puneau pe lângă casă două, trei cuiburi de cartofi, dar se și prădau. Era un unгур venit acolo cu noi pe care l-au prins furând câțiva cartofi și i-au dat în cap

până l-au omorât.

Am lucrat și în casă la al mai mare director peste toate minele din Donbas. Își adusese soacra acolo, în casă nouă. Era doamnă mare și rea. Mă înjura mereu. Ei tot spuneau că nu sunt doamne mari în comunism, dar asta nici ciorapul nu și-l trăgea singură, de doamnă ce era.

Am mai lucrat la drumuri, unde trebuia să cărăm pietre mari din carieră. Era greu, dar măcar eram afară, la aer. Lagărul în care stăteam era plin de ploșnițe și păduchi.

La colhoz era mai bine. Santinela se ducea cu fetele și ne lăsa singuri. Ne duceam și noi în sat, cu fetele și cu feciorii ruși. Odată a venit sentinela după noi cu pușca și a zis să plecăm imediat la lagăr că o să ne spună la miliție și o să ne încuie. Dar băieții ruși care lucrau cu noi au zis să nu ne fie frică că nu-i lasă ei să ne încuie. Când ne-am întors în lagăr ne-a chemat comandantul și ne-a zis: am auzit că v-ați găsit fiecare câte un cazac. Și noi am răspuns că am găsit chiar mai mulți. Dar nu ne-a pedepsit, ne lăsa în fiecare duminică să mergem în sat. Băieții cazaci care lucrau cu noi erau oameni foarte buni. O cazacă avea patru băieți și noi îi spuneam „mămica“. Și întotdeauna o sărutam când ne duceam la ea. Niciodată nu ne-a lăsat să plecăm fără să ne dea ceva de mâncare. Avea un băiat la Berlin unde făcea armata, și zicea: eu dau aici și poate că și acolo dă cineva băiatului meu.

Băieții cazaci nu ne-au făcut niciodată ceva rău sau să vorbească urât cu noi. Acolo, la colhoz, ne-am mai îngurășat, fiindcă erau pepeni. Dar munca nu era ușoară, fiindcă pe la prânz, de la 12 la ora 3, era atât de cald că lucram în chiloți și sutien. În lagărul nostru a venit și o trupă de teatru în nemțește. Asta s-a întâmplat cu puțin înainte de-a ne duce acasă. Când ne-au spus că ne lasă acasă, noi n-am crezut. Ne-am dus la „mămica“ noastră să-i spunem că plecăm, să ne luăm rămas bun. Tare a plâns după noi și noi am plâns, a fost tare bună cu noi.

KATHARINA MAURER

Am lucrat în multe locuri în Rusia. Am lucrat cu targa la cărat pietre, la sapă, am curățat coceni de pe câmp, am lucrat mult sub cerul liber. Rușii puneau porumbul fără să are pământul, dar după ce-am venit noi au început să are. Pe mine și pe o prietenă m-au pus să trag la plug. Eu am zis că la noi caii trag la plug, nu nevestele. După ce am terminat de arat, ne-au plătit; cu banii puteam să ne mai cumpărăm câte ceva. Dar n-ajungeau. Trăiam uneori cumpărând ceai cu o copeică. Mâncarea cu varză

costa 2,80 ruble. De obicei ne dădeau terci și varză. Dar așa trăiau și rușii liberi, unde ne trimiteau pe noi să muncim. Ne-am înțeles bine cu rușii liberi. Mai găseam de lucru la ei. Eu am tăiat lemne, am făcut năframe rusești, coșuri, scaune și mese din nuiele. Am făcut și o fântână la care am lucrat două săptămâni. Mai vindeam și eu ce mai adusesem de pe-acasă, o rochie, un sveter, și cumpăram cu banii făină de mălai. Apoi m-am îmbolnăvit și m-au dus la colhoz. Era tare frig, sufeream toți de foame și de frig.

JOHANN KLEMENS

Eu sunt din Saschiz, dar nu m-au luat odată cu sașii de acolo, fiindcă eu căzusem prizonier încă în 1943. Eram soldat în armata română. Când m-au luat prizonier rușii am spus că sunt sas, dar n-au vrut să-nțeleagă, au zis: cum stați voi nemții acolo în România? Și eu am răspuns că stăm de sute de ani. Pe 2 februarie 1943 am căzut prizonier. Ne tot retrăgeam prin zăpadă mare și frig groaznic, fără mâncare. Eu aveam o infecție la un picior și era tare umflat. Eram toată compania. Rușii ne-au înconjurat într-o noapte. A venit unul adus de căpitanul rus, unul de la Sibiu. Căpitanul rus știa nemțește. El ne-a salvat. Noi eram 30 de inși și am pus armele jos și ne-a dus la o casă unde am găsit și niște cartofi. Am mâncat pentru prima oară după 6 zile. Pe mine m-au dus la spital și pe urmă m-au dus cu o mașină la Leningrad, într-un spital mai mare. Când m-am urcat în mașină, mi s-a spart umflătura. Aveam cizme de filț și cizma s-a umplut de puroi. La spital m-au tăiat de trei ori și în cinci săptămâni m-am vindecat. Apoi m-au dus la lucru într-un lagăr. Rușii de acolo erau mai buni decât cei de pe front, nu ne mai băteau. Dar când ne plângeam că ne e foame, ei ne arătau că la marginea lagărului erau 2000 de ruși îngropați. În lagărul în care eram stătuseră înaintea noastră rușii, din ăia care căzuseră prizonieri la nemți. Stalin îi pedepsise că de ce au căzut prizonieri. Din lagărul de acolo mai duceau oameni și-n altă parte, la muncă mai grea. Mă trecuse și pe mine pe listă să plec, dar era un om din Cehoslovacia la spălătorie care se înțelegea pe rusește și a spus că îi trebuie neapărat omul ăsta, adică eu. ăsta a fost norocul meu. În două, trei luni am mai pus ceva pe mine că luasem legătura cu bucătarii și le spălam hainele și îmi dădeau ceva în plus.

Am stat acolo până în 1946, apoi ne-au mutat la Leningrad, la lucru, la clădiri. Ne dădea numai frunze de sfeclă, ca la porci. Odată, când lucram la un acoperiș, am găsit alături o magazie unde erau cartofi. Am desfăcut podeaua și în fiecare zi furam

de acolo câte zece cartofi. Ca să nu ne părăscă vreunul dintre noi, trimeteam în fiecare zi pe un altul ca să fure. Dar tot s-a aflat, că bătrânul rus care era comandantul a văzut cum ies aburi din locul unde firbeam cartofii. Brigadierul nostru i-a explicat că ne e foame și rusul n-a mai zis nimic.

În 1947 am lucrat în mină. Acolo am mai câștigat un ban. Dar trebuia să am la lucru 24 de zile pe lună. Eu m-am îmbolnăvit o dată și îmi lipseau două zile. Dar brigada mea își făcuse planul. Și atunci brigadierul a luat câte 5 ruble de la fiecare și mi-a dat și mie salariul care era 200 de ruble pe lună. Așa era: te plăteau dacă făceai norma, iar dacă nu, nimic.

Întoarcerea acasă

SARA THEIL

Când am venit acasă, în România, nu mai aveam nimic. Pământul nostru îl împărțiseră la români și la țigani. Nu ne-au văzut bine că ne-am întors. Ce ne facem dacă vin și ăilalți, așa ziceau ăi care ne luaseră pământul. Eu am luat pământ în parte, am început să mă duc la fermă. Aveam cartelă și mai cumpăram și peste, că nu ne-ajungea. Mama nu mai lucra la fermă, că era bolnavă. Noi lucram pământul în parte, dar de pe pământul ăla țigani tot furau. Unii dintre ei fuseseră servitori la sași mai înainte și mai învățaseră de la noi câte ceva. Dar alții veniți din alte locuri nu știau nimic.

Când s-a pornit colectivizarea, eu eram în Rusia; dar am aflat că primii pe care i-au băgat la colectivizare cu forța au fost sașii.

În 1983 am ieșit la pensie. Ultimul meu salariu fusese de 850 de lei. Eu am cerut să-mi socotească și 5 ani de mină, că rușii ne dăduseră hârtie pentru cartea de muncă, dar românii n-au vrut să țină seama, au zis că îmi lipsesc două luni. Am scris atunci în Rusia, la Ministerul Afacerilor Interne de acolo și ei mi-au trimis adresă c-am lucrat 5 ani, dar nici așa românii n-au ținut seama.

În 1991, când s-a spus că avem voie să cerem 10 hectare, m-a învățat un domn ce să fac. Mama singură avusese 35 jugăre și tata 10 jugăre și două jugăre fac mai mult ca un hectar. Și mai contează și ce fel de pământ e. Sașii au avut pământ bun și tot pământul e acum la fermă și l-au luat țigani și spun că-i al lor. Asta e acum.

Eu m-am întors acasă, dar alții au pățit-o mai rău. Cumnatul meu Kischner mi-a spus că atunci când au intrat în țară i-au dus

pe unii la Hunedoara, pe alții în mină și pe alții în lagăr. Pe unii i-au trimis în Germania de Est, iar de-acolo i-au trimis în România, dar primarul de aici a primit primul transport din Germania, dar după aia n-a vrut să-i mai primească; el a spus: bine c-am scăpat de bărbați, o să scăpăm acum și de femei și copii.

DOROTHEEA GUTOVSKI

Eu n-am venit din Rusia direct la Saschiz. M-au trimis cu alții în Germania de răsărit, prin Polonia. În Germania ne-au băgat tot în lagăr, făcut de zid, ca în Rusia. Eram multe într-o cameră, cu priciuri ca în Rusia, pe trei etaje. În lagăr erau ploșnițe. Unele femei aveau și păduchi. O domnișoară din Sighișoara avea un păr frumos și creț și a trebuit să se tundă zero. Și a avut și râie și era tare supărată.

În Germania eram liberi, dar nu se găsea chiar nimica. Berlinul era împărțit în patru și noi treceam în Vest. Nu era zidul atunci. În Vest se găseau de toate, dar era scump. Dădeam patru mărci de Est pentru una de Vest. Am fost și într-un orașel frumos, Lichtenrade. Am cusut la o femeie care era bucătăreasă acolo, în lagăr. Mi-a adus o mașină faină și-am lucrat. Coseam la ofițerii ruși, dar unul pe altul erau invidioși și trimeteau un soldat să vin la el să cos pentru soție și copii. În Germania coseam la o familie capele, că ei nu se pricepeau. Ne plăteau de două ori pe lună, un avans și-o lichidare.

Când am venit eu acasă din Rusia, în iulie 1948, în Saschiz nu era colectiv, era numai firma. Eu am început să lucrez la fermă ca să câștig ceva. Casa noastră fusese o casă mare cu pivniță, grajd, șură, grajd pentru oi, altul pentru porci. La 16 ani eu am fost servitoare în București, apoi servitoare la Brașov, dar pe urmă am venit acasă și am lucrat pământul. Când m-am întors acasă din Rusia n-am mai găsit nimic, nici un fel de pământ, în casa noastră au intrat țigani și n-au plecat de-acolo decât mai târziu, în 1948, că nu le plăcea să muncească câmpul.

Eu însă mulțumesc lui Dumnezeu că m-am întors, fiindcă unii n-au mai apucat să vadă Saschizul. Au murit mulți în Rusia. Pe mort îl puneau într-un sicriu, îl duceau până la groapă și acolo îl scoteau din sicriu și îl băgau în pământ. Aduceau sicriul înapoi pentru altul care murea. Avusesem un preot al nostru, dar el a venit mai repede acasă. Și a mai fost unul din Sighișoara, dar și el s-a dus cu un transport cu bolnavi în Germania. Nu mai aveam preoți, dar l-am avut mereu pe Dumnezeu.

DOROTHEEA SCHEEL

Când am plecat din Rusia aveam pe mine doar o salopetă.

Grupul nostru a intrat pe la Sighetul Marmăției. La granița rusească ne-au scos pe toți afară. Noi am crezut că ne împușcă. Dar ne-au citit după liste și ne-au urcat în niște vagoane de vite pe care le-au încuiat. Ne-au dus până într-o gară și când am văzut tricolorul am știut că suntem în România. La Sighet ne-au dat foi de drum și ne-au spus că suntem liberi. Am luat trenul de persoane până la Sighișoara, apoi la Mureni, apoi pe jos.

Acasă era mama cu sora mea. Nu mai aveau nimic, nici pământ, nici vite, nimic. În casa noastră erau niște români. Până la colectivizare românii mai rămăseseră cu ceva pământ, dar sașii nu. Eu m-am angajat servitoare la preteasă, n-am vrut la fermă, dar până la urmă tot acolo am ajuns. Am mai lucrat și la grădinița de copii.

Acum, după revoluție, s-a dus un sas să ceară pământ și la primărie i-a spus: du-te și adă *feldera* (măsură de capacitate pentru cereale, echivalând cu 20 kg., *n.n.*), să-ți dăm pământ. Eu i-aș fi dat una peste față, să-mi spună mie așa ceva.

De-aia aproape toți care au fost în lagăr în Rusia și s-au mai întors în Saschiz au plecat în Germania și nici că mai vor să se întoarcă.

JOHANN KLEMENS

Când s-a apropiat timpul să ne dea drumul acasă, a venit un ofițer rus care a zis că ei nu mai au prizonieri, ci numai criminali de război. Asta a fost ca un foc pentru noi. Cum să fim noi criminali de război? Fusesem pe front ca soldat, trimis de țară. Dar ăla a avut dreptate. Când ne-au adus în țară, la Sighet, am văzut vagoanele noastre înconjurată de armată cu puștile îndreptate spre noi. Așa ne-au predat rușii: criminali de război. Românii ne-au dus la Jilava. Era în 1951. Eu am stat acolo 4 luni, în barăci. Ne-au fotografiat ca pe criminali. Mi-au trimis fotografia în sat la Saschiz și s-au interesat ce fel de om am fost. Au aflat de la un vecin că n-am făcut nimic rău. La Jilava milițienii ne-au bătut, așa, din senin, nu ne lăsau să vorbim între noi, eram la secret.

În drumul spre casă n-am crezut că ajung la Saschiz și până n-am văzut cetatea Sighișoarei n-am crezut, atât ne înșelaseră până atunci.

Când m-am întors, mi-am găsit acasă părinții. Ne luaseră casa și acolo stătea un fost servitor al nostru, care ținea la noi. El și-a adus copiii să stea aici de formă, să nu vie alții. După aia a stat în casa noastră un notar, în două camere.

La colectivizare ne-a luat tot pământul. Eu am lucrat în zootehnie din 1952 până în 80 și ceva. Acum, în 1996, pensia

Mărturiile de mai sus au fost înregistrate pe casete audio, cu prilejul taberei de creație „Memoria”, ediția a II-a, în iulie-august 1996, în comuna Saschiz. Înregistrările au fost făcute de studenții de la Academia de Arte din București – membrii Fundației Memoria. Aceste casete audio au intrat în Audioteca Fundației Memoria, care a sporit într-un mod impresionant, servind peste timp, istoriei.

Să mai spunem că, tot cu acest prilej, s-au făcut numeroase fotografii (pentru Fototeca Memoria) și s-au înregistrat pe casete video oameni și aspecte ale acestui loc de suferință, casete depuse la Videoteca Memoria.

mea este de 34 de mii de lei. Vai de ea. Dar mai are și nevasta pensie, o pensie specială, că a fost și ea în Rusia.

KATHARINA MAURER

Am stat trei ani și jumătate în Rusia și după aia am venit la Saschiz. Noi am avut 6 case, dar n-am mai găsit nici una. Stăteau acolo muncitorii de la Gostat. Ne luaseră tot pământul. Am vrut să-mi dea și mie măcar un lot, dar n-am primit nici cinci bani. Din prima zi m-am dus la lucru. Copiii mei lucrau la sapă, la plug. Acum copiii mei sunt în Germania, au plecat, că s-au săturat de comuniști. Eu am rămas că mi-a fost drag locul. Am acum 83 de ani și mă descurc cum pot, că am o grădină mare. Mai vin copiii din când în când să mă vadă.

SARA SIFT

Am venit în țară tot cu un marfar. Rușii ne-au dat o dată pe zi de mâncare, ceea ce era mare lucru, dar românii nu ne-au dat. Și am făcut aproape o lună pe drum. O să vă întrebați cum am rezistat. Când trenul stătea prin gări eu mai coboram și mai era câte un soldat, un om milos, și ne mai dădea câte o bucată de pâine. Așa am coborât la Cluj în gară și un ofițer se uita lung la mine. M-a întrebat de unde venim și ce-am făcut pe acolo. M-a întrebat dacă avem de mâncare, bani. De unde să avem noi bani? A zis să merg cu el acasă că are pâine și unt. Mie mi-era frică, că în Rusia nimeni nu s-a atins de mine, nu m-a batjocorit, și aici în România să mă duc cu un ofițer acasă? El a văzut îndoiala mea și a zis hai la impiegatul de mișcare să vedem cât stă trenul aici. Pentru mine asta a fost o dovadă de încredere. Am mers cu el. Eram atât de murdară, dar nu mi-a spus să mă spăl. Mi-a tăiat pâine, am uns-o cu unt și am mâncat o felie mare și pe urmă mi-a mai dat și-am mâncat pe săturate. După aia m-a adus înapoi la gară.

Când am ajuns la noi în Saschiz, mama mă aștepta, că auzise că venim, mă aștepta în piață împreună cu o prietenă a cărei mătușă avea baie. Ne-am dus acolo și-am făcut baie și ne-a dat pâine bună cu marmeladă și ceai, cum vroiam eu. Mama mi-aducea aminte cum făceam mofturi când eram mică, să nu fie pâinea groasă. Dar acum vroiam să fie felia cât de groasă.

A fost tare greu în Rusia. Am făcut muncă tare grea toți. Toți am suferit de foame, de frig și de boli și muncă foarte grea. Mulți au rămas pe-acolo, nu-i mai știe nimeni. Noi am fost dintre cei norocoși, care am putut să ne întoarcem în Saschiz. Și uite, ne-au apucat bătrânețile aici și acum ce să facem? Așteptăm și noi să ne sfârșim zilele aici pe pământul în care au stat și moșii și strămoșii noștri, ca să ne îngropăm și noi lângă ei.